

De toekomst van de ouderenzorg
door de ogen van ouderen

Bepaal je eigen verhaal

11 ideeën voor beleidsmakers

vlaamse
OUDERENRaAD

Tussen maart 2023 en maart 2024 gaf de Vlaamse Ouderenraad een stem aan ouderen over de toekomst van de ouderenzorg. Via de campagne 'Bepaal je eigen verhaal' konden ouderen hun noden, verwachtingen en ideeën live delen en op www.bepaaljeverhaal.be.

De Vlaamse Ouderenraad is het advies- en inspraakorgaan van de ouderen bij de Vlaamse regering. Deze campagne kwam tot stand met de steun van de Koning Boudewijnstichting.

Inhoud

Waarom een campagne over de ouderenzorg?	4
3 000 ouderen laten hun stem horen. Wie zijn ze?	6
Uitgangspunten	8
Mijn eigen ik	
Zelf de touwtjes in handen	
Geen betutteling	
Ouderen hebben 11 duidelijke ideeën voor de toekomst van de ouderenzorg	9
Wonen	10
"We verkiezen een spectrum aan woonvormen"	
"Maak van elke woning een virtuele assistentiewoning"	
"Wij willen een geïntegreerd woon- en zorgaanbod"	
"Wij verkiezen kleinschalige woonvormen met warme en kwaliteitsvolle zorg"	
Zorg	17
"Een woonzorgcentrum associëren we met verlies van vrijheid"	
"Een combinatie van mens én technologie is volgens ons mogelijk"	
"We eisen een woon- en zorgmodel op maat van iedereen"	
Participatie & inspraak	24
"Ook al kunnen we niet alles zelf in handen blijven houden, we willen inspraak"	
"We willen blijven participeren in de samenleving"	
"Zorgzame en intergenerationele buurten dragen we een warm hart toe"	
"We willen meepraten over levenseinde"	
Epiloog	30
Dankjewel!	31

Deze brochure bestaat uit verschillende elementen.
Je ontdekt:

cijfers die uit de campagne 'Bepaal je eigen verhaal' naar voor komen en cijfers die uit wetenschappelijk onderzoek blijken.

citaten van ouderen die deelnamen aan de campagne en citaten van denkers en doeners uit de sector die via een opiniestuk een bijdrage leverden aan 'Bepaal je eigen verhaal'.

Waarom een campagne over de ouderenzorg?

Vroeg of laat worden we allemaal geconfronteerd met de nood aan zorg. Soms bij onszelf, soms bij mensen die we graag zien. Maar voor veel zestigplussers strookt de ouderenzorg van vandaag niet met waar zij op hopen. Ze sluit onvoldoende aan bij hoe zij hun levensverhaal zien. Dat moet anders: de ouderenzorg moet hertekend worden. En dat moet gebeuren, samen met de groep waar het om gaat.

Nood aan inspraak.

Ondanks het feit dat de ouderenzorg vaak onderwerp van discussie is, wordt de stem van ouderen daarin nauwelijks gehoord. Ze hebben het gevoel dat er boven hun hoofd beslissingen genomen worden over hun eigen toekomst. Ze willen hun identiteit en 'eigen ik' behouden, ook wanneer er zorgnoden opduiken. De Vlaamse Ouderenraad gaf hen aan de hand van de campagne 'Bepaal je eigen verhaal' een megafoon. Dit is hún campagne.

Want de tijd dringt. De demografische realiteit haalt ons snel in. Op dit moment is bijna 1 op 5 mensen in Vlaanderen ouder dan 67 jaar. En dat aandeel zal blijven oplopen. Tegen 2030 zijn ongeveer anderhalf miljoen Vlamingen ouder dan 67 jaar. Dat zijn er 268 000 meer dan in 2020.

Ook het aantal 85-plussers stijgt razendsnel: met meer dan 30%. Tegen 2040 zijn dat er bijna 350 000. Nog eens tien jaar later, in 2050, telt Vlaanderen op een totale bevolking van ruim 7,5 miljoen ongeveer een half miljoen 85-plussers. En dat zal ons voor grote uitdagingen stellen. Vanaf die leeftijd stijgt immers het risico op de nood aan zorg en ondersteuning heel sterk.

Nood aan een heldere toekomstvisie.

Een jaar lang kregen ouderen een platform om hun noden, verwachtingen en ideeën te delen. Hoe kan zorg warm en kwaliteitsvol zijn? Hoe kunnen woonvormen op maat van ouderen met zorgnoden eruitzien? Hoe kan technologie ouderen met zorgnoden ondersteunen? En welk advies wil je geven aan de minister van ouderenzorg? Het zijn enkele vragen waarop ouderen reageerden.

Aan de hand van opiniestukken lieten bovendien een tiental spraakmakende stemmen, denkers en doeners uit de sector, hun licht schijnen op de ideeën en verwachtingen van ouderen. Hoe worden dromen werkelijkheid? Wat moet er veranderen op het terrein en in het beleid? Welke hefboomen zijn er en waar botsen pioniers in de sector op? Welke omwentelingen en doorbraken zijn er nodig? Deze denkers en doeners formuleerden het in sterke opinies.

Die ideeën en inzichten, botsingen en bekrachtigingen, brengen we in deze brochure samen. Soms met cijfermateriaal. Soms met een pakkende getuigenis of een straffe mening. Altijd vanuit de stem van ouderen zelf. We hopen daarmee te inspireren.

Deze brochure is geen eindpunt.

Onze maatschappij heeft nood aan een visie op de toekomst van de ouderenzorg. Voor de (toekomstige) ouderen en bij uitbreiding voor ons allemaal. De Vlaamse Ouderenraad roept dan ook op om van de ouderenzorg een prioriteit te maken.

De Vlaamse Ouderenraad gaat zelf verder aan de slag met de input uit de campagne 'Bepaal je eigen verhaal'. En we zijn bereid om ook de komende beleidsperiode, met onder meer een nieuw ouderenbeleidsplan, mee na te denken. Samen met de overheid en relevante partners. Deze brochure is dan ook geen eindpunt, maar een startpunt. Met z'n allen kunnen we de visie op de toekomst van de ouderenzorg vormgeven.

Als bijlage bij deze brochure reiken we [beleidsaanbevelingen](#) aan die kunnen helpen om de toekomst van de ouderenzorg verder uit te tekenen. Het zijn acties die tegemoet kunnen komen aan de verwachtingen en ideeën van ouderen. De Vlaamse Ouderenraad formuleerde deze aanbevelingen eerder al in adviezen aan de Vlaamse overheid. Voor de Vlaamse Ouderenraad zijn de resultaten van de campagne 'Bepaal je eigen Verhaal' een opportuniteit om de aanbevelingen te actualiseren en uit te breiden.

3 000 ouderen laten hun stem horen. Wie zijn ze?

In totaal kon de Vlaamse Ouderenraad rekenen op meer dan 3 000 ouderen die zich engageerden voor 'Bepaal je eigen verhaal'. 3 000 ouderen die wakker liggen van hun toekomst met zorgnoden. Op verschillende manieren deelden ze hun ideeën en verwachtingen. We ontmoetten hen zowel live tijdens denkmomenten, als digitaal.

Online deelname

Op www.bepaaljeverhaal.be kregen ouderen de mogelijkheid om zelf concrete ideeën te geven om de verandering in gang te zetten. Via een **bevraging** konden de deelnemers bijkomend aangeven waar voor hen de prioriteit ligt én welke woon- en ondersteuningsvormen ze zelf in hun leven zien passen, wanneer ze zorg nodig zouden hebben.

Profiel online deelnemers

44% is 60-69 jaar.
38% is 70-79 jaar.

Bijna 95% woont op dit moment in een huis of appartement.

Offline deelname

Ook organisaties zoals ouderenverenigingen, ouderenraden, andere organisaties, lokale dienstencentra en lokale besturen deden mee door **denkmomenten** te organiseren. Tijdens zo'n 70 denkmomenten gingen kleine groepjes ouderen samen in gesprek over prangende vragen in verband met de ouderenzorg. En dat aan de hand van een methodiek die de Vlaamse Ouderenraad ontwikkelde.

Profiel offline deelnemers

48% is 70-79 jaar.
Zo'n 30% is 60-69 jaar.

91% woont op dit moment in een huis of appartement.
4% woont in een assistentiewoning.
2% woont in een woonzorgcentrum.

Diepte-interviews met ouderen in een specifieke situatie

Ook ouderen die een bijzonder verhaal hebben of zich in specifieke situatie bevinden, wilden we aan bod laten komen in deze campagne. Hoe kijken bijvoorbeeld ouderen zonder kinderen, ouderen die zich identificeren als LGBTQI+, ouderen die doof zijn of ouderen met een migratieachtergrond naar de toekomst van de zorg? Aan de hand van diepte-interviews gingen we met hen in gesprek.

Baanbrekers

In deze brochure krijgen alle deelnemende ouderen de titel 'Baanbrekers'. Want het zijn ouderen die duidelijk al nagedacht hebben over een toekomst met zorgnoden. En ze hebben daar heldere ideeën over. Zij kunnen het verschil maken voor andere (toekomstige) ouderen.

De Baanbrekers breken een lans om vrij te denken en zetten bakens uit. Hun ideeën en verwachtingen doen ons als Vlaamse Ouderenraad, professionals uit de sector en beleidsmakers stilstaan bij hoe het anders kan. En ze geven richting waar we naartoe moeten als we oplossingen willen bieden voor de steeds groter wordende groep ouderen in Vlaanderen.

Leeftijd alle deelnemers

Uitgangspunten

In de eerste plaats schuiven de Baanbrekers tijdens de campagne 'Bepaal je eigen verhaal' een aantal algemene uitgangspunten naar voren. Het zijn principes die voor hen cruciaal zijn wanneer ze aangesproken worden of er initiatieven voor hen ontwikkeld worden. Deze uitgangspunten zijn elementair voor de toekomst van de ouderenzorg. Het zijn gevoeligheden die leven bij ouderen. Elke beleidsbeslissing die genomen wordt over de ouderenzorg, zou rekening moeten houden met deze waarden.

Mijn eigen ik

Iedereen is anders. En dat verandert niet naarmate onze leeftijd stijgt. Meer nog: ouderen hebben al heel wat ervaring op de teller. Ze willen daarop aangesproken worden en hun eigen interesses en persoonlijkheid weerspiegeld zien. Zij zijn en blijven bovenal 'mens'.

"De mensen zoveel mogelijk hun leven laten leiden zoals ze dat altijd gedaan hebben of willen." - Stéphanie

"Tijd laten en geduld opbrengen om ouderen te laten uitzoeken wat hun hartewensen zijn, en daar dan zo goed mogelijk op ingaan." - Geneviève

"En als ik het niet meer weet, zal ik nood hebben aan mensen rondom mij die het goed menen en die overnemen, maar met respect voor wie ik was en ben. Ik zal altijd nood blijven hebben aan beweging, op reis gaan, op restaurant gaan, zoekend naar zingeving van het resterend leven." - Ann

"In de ouderenzorg moet er meer vrijheid komen voor de oudere. Ze mogen niet in een keurslijf worden gedwongen. Dat betekent meer rekening houden met hun specifieke wensen, hobby's en culturele voorkeuren. Als een oudere een verwoede tuinier is, een kunstenaar, een muzikant of muzikliefhebber bijvoorbeeld, dan moet daar een voorziening voor bestaan binnen de zorg." - Marc

Zelf de touwtjes in handen

Zelf beslissingen kunnen maken. Ook dat moet volgens onze Baanbrekers centraal blijven staan wanneer ze geconfronteerd worden met zorgnoden. Beslissingen die boven hun hoofd en zonder inspraak genomen worden, daar hebben ze een hekel aan. Ouderen willen zelf de touwtjes in handen blijven houden en dirigent blijven van hun eigen leven.

"Ouderen zijn volwassenen met een eigen mening en een visie op het leven, getoetst aan de geleefde jaren. Ik wil graag zo behandeld worden, meetellen in keuzes die gemaakt worden, warme betrokkenheid ervaren zodat ik het leven elegant kan uitwuiven." - Maria

"Een groter beslissingsrecht in de dagdagelijkse gang van zaken. In bed wanneer ik wil, opstaan wanneer ik wil, keuze in menu, keuze in activiteiten. Gewoon zelf leven in plaats van geleefd worden." - Celestina

"Eigen inbreng van zorgbehoevenden. Nu worden mensen geleefd, ze worden behandeld als kleine kinderen die geen eigen inbreng hebben. Laat ouderen die het nog kunnen helpen, laat ze zich nuttig voelen bij hetgeen ze graag doen, in de keuken bij het kuisen en snijden van groenten, bij het koken, ..." - Yvette

Geen betutteling

De manier waarop ouderen soms benaderd worden, stuit hen tegen de borst. Onze Baanbrekers hebben vaak de indruk dat ze niet op een respectvolle manier aangesproken worden. Verkleinwoordjes, infantiliseren, denigrerend taalgebruik of ervanuit gaan dat ouderen niets meer kunnen. Het is een vaak voorkomende houding in onze maatschappij. Maar ouderen willen niet dat een getal automatisch iets verandert aan je eigenheid, kennen en kunnen.

— "Stop met ons te behandelen als kleine kinderen. Spreek ons niet constant aan met verkleinwoorden. Ondanks de hulp die ik nodig heb, blijf ik wie ik ben. Het is niet omdat mijn lichaam niet goed meer meewil, dat mijn hoofd niet meer helder is. Respecteer mij zoals ik ben." - Cecile

— "Ons als ouderen niet pampere en behandelen alsof we dom geworden zijn. Het is niet omdat we ouder worden, dat we al onze levenservaring vergeten zijn. Wij kunnen nog altijd uitmaken wat we zelf willen." - Rita

— "Ouderen van mijn generatie zijn mondiger en hoger opgeleid. Nood aan uitdagende, eigentijdse tijdsbesteding, met computer. Geen betutteling maar meehelpen en meedenken, ons als volwaardige partners aanzien." - Martine

Ouderen hebben 11 duidelijke ideeën voor de toekomst van de ouderenzorg

Naast de gedeelde uitgangspunten, hebben de Baanbrekers ook concrete verwachtingen en ideeën voor de toekomst van de ouderenzorg. In deze brochure kunnen we je helaas niet laten kennismaken met alle ideeën die tijdens 'Bepaal je eigen verhaal' gedeeld werden, maar we geven je een inkijk in een aantal rode draden. We vatten ze samen in 11 kernideeën.

Volgens de Baanbrekers kunnen we niet spreken over zorg als we het ook niet hebben over wonen en participatie en inspraak. Volgens hen zijn die drie thema's nauw met elkaar verweven. In deze brochure zijn daarom zowel wonen, zorg als participatie en inspraak drie belangrijke thema's.

WONEN

“We verkiezen een spectrum aan woonvormen”

Dé oudere bestaat niet. En er is dus ook niet één woonvorm die voor alle ouderen geschikt is. Maar vandaag lijkt Vlaanderen ons slechts drie mogelijke vormen aan te bieden als we geconfronteerd worden met zorgnoden: de eigen woning, een assistentiewoning of een woonzorgcentrum. Er zijn echter nog heel wat andere woonvormen mogelijk. Zoals cohousing, kangoeroewonen of een mobiele mantelzorgwoning. Maar die alternatieve woonvormen lijken niet echt van de grond te komen.

VUB-professor **An-Sofie Smetcoren** stelt in een opinie voor ‘Bepaal je eigen verhaal’: “Er is geen eenduidig beleidskader voor alternatieve woonvormen. Daarbij hinken we achterop met onze buurlanden, met uitzondering van Brussel als voorzichtige pionier. Bovendien heb je de verschillende bevoegdheden die aan alternatief wonen raken: welzijn, wonen en ruimtelijke ordening. Deze domeinen wijzen in elkaars richting, maar ze zouden juist kunnen samenwerken en een gemeenschappelijk kader uitwerken om deze verschillende woonvormen, voor ouderen, beter mogelijk te maken.”

Ondanks het feit dat meer dan 90% van de deelnemers van ‘Bepaal je eigen verhaal’ op dit moment in een eigen huis of appartement woont, spreken ook de Baanbrekers die nood aan alternatieve woonvormen uit. En ook is er nood aan heldere informatie. Want zowel in benaming als juridisch en administratief hebben de deelnemers van ‘Bepaal je eigen verhaal’ het gevoel dat het gaat over een grote grijze zone waarin niet helemaal duidelijk is wat kan

en mag. Dat zorgt ervoor dat ze, ondanks de interesse, minder snel de stap zullen zetten en nog steeds de voorkeur geven aan ‘zelfstandig thuis blijven wonen’ wanneer er fysieke zorgnoden opduiken: zo’n 50% van de online deelnemers aan ‘Bepaal je eigen verhaal’ geeft aan dat ze thuis, in de individuele woning, willen blijven wonen. Tijdens de denkmomenten klonk dat iets meer divers: daar geeft 1 op 3 deelnemers aan om bij fysieke zorgnoden het liefst thuis te willen blijven wonen.

An-Sofie Smetcoren nuanceert in haar opiniestuk voor ‘Bepaal je eigen verhaal’ wat die ‘thuis’ kan zijn: “‘Thuis’ is niet voor iedereen in de vertrouwde gezinswoning waar iemand vaak al decennia woont.”

Indien er cognitieve zorgnoden optreden, zijn de Baanbrekers van mening: hoe groter de uitdagingen worden bij cognitieve zorgnoden, hoe meer ze ervoor openstaan om te verhuizen naar een woonomgeving waar professionele zorg is. Tijdens ‘Bepaal je eigen verhaal’ gaf 30% aan thuis te willen blijven wonen wanneer er beperkte cognitieve zorgnoden zijn. Als deze zorgnoden ernstiger en complexer worden, geeft 60%, een verdubbeling, van de Baanbrekers de voorkeur aan een plaats waar permanent professionele zorg aanwezig is, zoals een woonzorgcentrum.

Jan Vanwezer, campusdirecteur van woonzorgcentrum De Wingerd, bevestigt dat: “Er zullen nog steeds gespecialiseerde en grotere zorgcentra nodig zijn.” Tegelijk pleit hij voor broodnodige innovaties in het woonlandschap: “De wereld en de maatschappij veranderen. De mensen evolueren mee. En er is meer dan ooit nood aan nieuwe werkvormen om te wonen, te leven en te zorgen.”

Uit cijfers van het [Expertisecentrum Dementie](#) blijkt dat 70% van de mensen met dementie vandaag thuis woont en wordt verzorgd door hun naasten.

15% van de Baanbrekers, zowel in de online als tijdens de denkmomenten, hoopt bovendien bij of naast de eigen kinderen te kunnen wonen. Niet alleen als het fysiek wat moeilijker gaat, maar ook wanneer zich cognitieve uitdagingen stellen.

Het staat buiten kijf dat de Baanbrekers behoefte hebben aan woonvormen waar ze goed, kwalitatief en veilig kunnen wonen. En waar zorg voorhanden is als dat nodig is. Het is een plek die bedacht is vanuit de noden en wensen van ouderen. De Baanbrekers willen er niet wonen omdat het moet, maar omdat ze zich er goed voelen.

Cohousing

Als we aan cohousing denken, denken we misschien vooral aan jongere generaties. Maar ook oudere generaties geven tijdens ‘Bepaal je eigen verhaal’ aan dat ze hier zeker voor open staan. Drijfveren zijn vooral het sociaal contact, elkaar kunnen helpen, verbondenheid voelen en zelfstandigheid bewaren. Maar ook het feit dat ze op die manier geen beroep moeten doen op anderen in hun omgeving of familie niet tot last zijn, is ook een belangrijke reden om te kiezen voor cohousing. **An-Sofie Smetcoren**: “Gedeelde ruimtes zorgen bijna vanzelf voor dagelijkse sociale interacties en bewoners zijn actief betrokken bij elkaars welzijn.”

Tijdens de denkmomenten geven de deelnemers aan dat, als ze geconfronteerd worden met fysieke zorgnoden, 10% van hen openstaat voor een verhuis naar een alternatieve woonvorm. En bij de online deelnemers gaat het over 15%. Toch geven heel wat Baanbrekers aan dat het erg omslachtig is om je door alle juridische aspecten en administratieve voorwaarden te worstelen. Ouderen die het idee hebben om zulke alternatieve woonvorm op te starten, geven aan het gevoel te hebben hierin belemmerd te worden door de overheden.

An-Sofie Smetcoren omschrijft het als volgt: "We zien dat burgers en ook heel wat andere actoren er klaar voor zijn. Naast organisaties en ouderen zelf, verkennen ook best wat lokale overheden de piste rond deze woonvormen. Maar de regelgeving en dus het aanbod volgen nog niet om aan de vraag te kunnen voldoen." **Anja Declercq**, directeur van LUCAS- Centrum voor Zorgonderzoek en Consultancy van KU Leuven, vult aan: "Het gaat telkens om lokale initiatieven en 'pilotprojecten'. Bovendien is er geen aangepaste regelgeving, want er zijn ook wel addertjes onder het gras: het cohousing project Villa De Proost

in Rillaar moest sluiten omdat de overheid het beschouwde als een woonzorgcentrum zonder erkenning."

En ook de prijs wordt vaak genoemd als drempel om een initiatief uit de grond te stampen of te overwegen er te gaan wonen. **Anja Declercq**: "Vormen van samenwonen of cohousing voor ouderen zijn schaars. Initiatieven bestaan, maar lang niet overal en zeker niet betaalbaar voor iedereen.

*"Er moet een scala van varianten komen waarin elkeen zijn/haar gading kan vinden. Particulier opgezet, een initiatief van een vzw of commerciële partner. Belangrijkste is dat er een gevarieerd aanbod is, wat vandaag ontbreekt. De mythe van zolang mogelijk thuis blijven wonen is niet meer houdbaar en niet realistisch. Verhuizen, verdomme! En liefst nog een paar keer." - **Lucien***

*"In de ideale wereld zou ik verhuizen naar een kangoeroewoning. Als we daar genoeg geld voor hebben. Dat lijkt ideaal, want zorg komt dan ook aan huis." - **Lid van de Beweging van Mensen met Laag Inkomen***

*"Ik wil later wel met meerdere personen in mijn huis wonen. Het tuinhuis zouden we kunnen ombouwen voor een verzorger." - **Marina***

*"Ik droom ervan dat ouderen, maar niet alleen ouderen, kunnen wonen in een soort cohousinginitiatief, waarbij je elkaar beter leert kennen. Met voldoende privacy: 'eigen' sanitair en een kleine kookgelegenheid. Zeker ook een gemeenschappelijke 'living', waar je regelmatig samen kan eten en samen kan babbelen of TV kijken." - **Anjes***

*"Binnenkort gaan we cohousen met twee andere gezinnen. Dat stelt ons gerust. Natuurlijk zullen we deuren niet bij elkaar platlopen, we hebben elk ons eigen leven. Maar we zullen niet alleen oud worden. Mocht er iets zijn, dan kunnen we altijd op hen rekenen. Ook dat is belangrijk, wanneer je hoopt ouder te worden in je eigen woning: ervoor zorgen dat je een netwerk hebt vlakbij." - **Rik***

*"We zouden van onze cohousing graag een coöperatief woonproject maken (een woonvorm waarbij bewoners investeren in aandelen en zo mee eigenaar worden van een woning, red.). We zijn dat plan volledig aan het onderzoeken, maar stellen vast dat er nog een lange (juridische) weg afgelegd moet worden, mocht het beleid woonalternatieven echt willen stimuleren." - **Rik***

*"Ik woonde alleen in een groot huis. Mijn kinderen kwamen af en toe langs en ik had poetshulp, maar verder zag ik niemand. Dankzij cohousing ben ik niet meer eenzaam." - **Angele***

“Maak van elke woning een virtuele assistentiewoning”

Een woonvorm die een tussenvorm biedt voor de eigen woning en het woonzorgcentrum, zo worden assistentiewoningen meestal omschreven. Ze kunnen op het moment dat er zich hulpvragen voordoen, antwoorden bieden. Assistentiewoningen staan immers garant voor een toegankelijke woning, de aanwezigheid van een woonassistent, gemeenschappelijke ruimtes en zorg die binnen bereik gebracht wordt wanneer dat nodig is. En toch lijkt die woonvorm niet voor iedereen weggelegd. Bovendien botsen de assistentiewoningen op hun beperkingen.

Assistentiewoningen werden lange tijd aangeprezen als een interessante investering, met gegarandeerde interesse door de toenemende vergrijzing en aantrekkelijk

vanwege fiscale maatregelen. De afgelopen jaren zijn er daarom volop assistentiewoningen gebouwd. Het resultaat is dat er op heel wat plaatsen een overaanbod is, met als gevolg ook leegstand.

Volgens het [Departement Zorg](#) telde Vlaanderen op 1 januari 2013 nog 16 664 assistentiewoningen. In 2022 ging het om 33 767. Een verdubbeling op 10 jaar tijd.

En ook de Baanbrekers merken dat assistentiewoningen niet altijd de verhoopte oplossingen bieden. Om te beginnen woon je nog steeds alleen in een flat, hoewel veel mensen een verhuis naar een assistentiewoning zien zitten omdat ze denken meer sociaal contact te ervaren. Bovendien is de beloofde 'permanente zorg' soms te mooi om waar te zijn.

Luc Goossens, emeritus professor aan de Universiteit Antwerpen en onafhankelijk deskundige bij de Vlaamse Ouderenraad stelt in een opiniestuk voor 'Bepaal je eigen verhaal': "Er zijn weinig of geen overheidsmiddelen bij betrokken en er is amper overheidsaandacht, van enige programmatie is geen sprake en inspectie is er amper. Dat zorgt voor heel wat blinde vlekken en vragen, onder meer op het vlak van het profiel van de investeerders, eigenaars of bewoners, de kwaliteit van het geboden comfort en op het vlak van de verstrekte zorg of de normen inzake inplanting."

"Meer assistentiewoningen verbonden met rusthuis. Waar men gemakkelijk de gezamenlijke eetzaal kan bereiken. Ook steeds in verbinding met het rusthuis of ander middel ingeval van nood of hulp." - Jean

"Assistentiewoningen met eigen diensten, zoals een boodschappendienst, klusjesman en vervoerdienst." - Marieke

“Wij willen een geïntegreerd woon- en zorgaanbod”

Ongeacht de zorgnoden die ouderen hebben en de woonvorm die zij verkiezen, zijn de Baanbrekers duidelijk: zelfstandigheid moet prioriteit blijven. Ook wanneer je zorgnoden hebt, kan je zelf beslissingen maken. En een ondersteuningsnood op één vlak, betekent niet automatisch dat je ook op andere vlakken hulp nodig hebt. Maar volgens de Baanbrekers bevat het huidige zorglandschap drempels, die een belemmering vormen voor hun autonomie.

Wanneer je zorgnoden hebt en in je eigen woning woont, is het niet eenvoudig om de juiste hulp te vinden. De Baanbrekers laten weten dat het landschap erg versnipperd is, waardoor vele ouderen niet weten waar ze terecht kunnen voor die hulp. Ze merken zelfs een wezenlijk verschil tussen verschillende regio's.

Anja Declercq voelt dat deels ook zo aan: “Het zorgaanbod is in Vlaanderen erg uitgebreid en behoorlijk toegankelijk. Er zijn uiteraard werkpunten. Zo heeft de gezinszorg

nood aan verdere uitbreiding van het aantal gesubsidieerde uren en is het aanbod niet in elke regio even groot. Het landschap is ook erg versnipperd, wat het moeilijk maakt voor de gemiddelde burger om goed zijn of haar weg te vinden.”

De Baanbrekers geven aan dat ze zich vaak door een klunnen van informatie moeten worstelen. Bovendien moet je best wel digitaal mee zijn om alle juiste informatie terug te vinden.

De [Digimeter](#) geeft aan dat maar 18% van 75-jarigen het makkelijk vindt om digitale toepassingen te gebruiken. 41% van de 65- tot 74-jarigen gaat naar een loket om burgerzaken te regelen. 37% probeert zoveel mogelijk online te regelen. Bij de 75-plussers gaat 52% naar een loket en doet 27% van hen dat online.

Luc Goossens pleit in zijn opiniestuk voor, ongeacht welke woonvorm wordt gehanteerd, grote woon- en zorginspanningen van het beleid. “Deze inspanningen moeten bovendien geïntegreerd gebeuren, en kunnen niet los van

elkaar gezien worden. Goed en betaalbaar wonen is de meest alomvattende preventie voor individueel en maatschappelijk welzijn. Slecht wonen kost het de samenleving fortuinen”, schrijft hij: “het maakt ziek, leidt tot werkverlet en zo tot economisch verlies, en zadelt de betrokkenen en de sociale zekerheid op met vermijdbare kosten. Denk aan het inzetten op de verplichte toegankelijkheid van nieuwe woningen, het beleid rond (sociaal) wonen en zorg veel meer te integreren, en door in elke buurt te bouwen aan een zorgzame buurt, op maat van iedereen. “Alleen zo zal iedereen in Vlaanderen op elk gelegen en ongelegen moment zijn ‘eigen’ woning kunnen (laten) ‘upgraden’ tot een volwaardige persoonlijke assistentiewoning.”

“Ik droom van een heel flexibele zorg. In mindere tijden meer zorg, in betere tijden terug minder zorg.” - Ann

“Vanuit mijn ervaring als mantelzorgster voor mijn ouders ervaar ik een grote versnippering van diensten en oplossingen. Het zou goed zijn mocht er iemand met kennis van zaken de hulpverlening sturen en coördineren.” - Magda

“Wij verkiezen kleinschalige woonvormen met warme en kwaliteitsvolle zorg”

Als je onze regio vergelijkt met andere landen, kunnen we zeggen dat de zorg goed is in Vlaanderen. Maar ‘medische zorg’ alleen mag niet het uitgangspunt zijn volgens de Baanbrekers. Het moet bovenal over warme en kwaliteitsvolle zorg gaan. Over levenskwaliteit. En volgens de Baanbrekers zijn kleinschalige initiatieven daartoe een sleutel.

Als de Baanbrekers het voor het zeggen zouden hebben, zouden grootschalige residentiële woonvormen minder aan belang winnen. De nieuwe generatie ouderen verkiest kleinschalige woonvormen waarbij ze in een kleinere groep samenleven, een rol kunnen vervullen en geen nummer in het geheel zijn. Voor hen moet er een persoonlijke aanpak heersen.

Johan Staes, gedelegeerd bestuurder en CEO van VLOZO, formuleert het als volgt: “Babyboomers willen vooral dat de zorg zich maximaal aanpast aan hun wensen en niet andersom.”

“Ondanks alle goede wil, uitstekende zorg en gedreven medewerkers, botst de eigen hulpverlening regelmatig op haar grenzen. De wereld en de maatschappij veranderen. De mensen evolueren mee. En er is meer dan ooit nood aan nieuwe werkvormen om te wonen, te leven en te zorgen”, zegt Jan Vanwezer in zijn opiniestuk. “We zijn pioniers en passen al jaren de principes van het kleinschalig genormaliseerd wonen toe. Zorgverstrekkers begeleiden woningen voor acht bewoners met een klein vast team in een huiselijke omgeving. Zij werken in de woonplek van

mensen met dementie, niet omgekeerd. De gelijkwaardigheid in dat samenleven en de omgang met professionals, bewoners, familie en vrijwilligers is het belangrijkste uitgangspunt van onze zorg en onze diensten."

Volgens [Statistiek Vlaanderen](#) zal in 2030 in totaal 30% van de 67-plussers alleenstaand zijn. In absolute cijfers gaat het om een zeer indrukwekkende stijging: 93 000 of 27% meer alleenwonende 67-plussers dan in 2020. Het gaat voornamelijk over mannen.

Samenleven met een klein groepje mensen is voor 12% van de online Baanbrekers één van de redenen om zich goed te voelen op een woonplek waar er continue zorg aanwezig is. We moeten volgens de Baanbrekers dus evolueren naar kleinschalige, aangename en huiselijke plekken waar ouderen hun leven ten volle kunnen leven. En waar medewerkers bovendien een aantrekkelijke, motiverende job kunnen uitoefenen.

Bijna 30% van de Baanbrekers vindt het van groot belang dat er een warme band met het personeel is. Dat laatste is een van de speerpunten van Zorgambassadeur **Candice de Windt**, die het als haar missie ziet om het zorgberoep aantrekkelijker te maken: "We zijn het de zorgvragers verplicht om de juiste mensen te motiveren. Zij die met goesting en passie kiezen voor de mooiste sector van de wereld."

"Ik droom van een zorgsetting die kleinschalig georganiseerd wordt volgens de principes van het kleinschalig genormaliseerd wonen, ingebed in een levendige buurt met een mix van leeftijden en culturen." - **Christel**

"Gelijkgestemde ouderen in kleine groepen in een huiselijke omgeving laten wonen. Daar kunnen ze deelnemen aan huishoudelijke taken die ze graag doen en kunnen zodat ze zich nuttig voelen en de dag afwisseling brengt. Er moet ook de mogelijkheid om hobby's te beoefenen en samen deel te nemen aan culturele activiteiten." - **Yvonne**

"Laat ouderen meehelpen, waar ze ook wonen. Mijn vader woont in een kleinschalig woonzorgcentrum en helpt daar mee de was plooiën, de planten verzorgen en hij sorteert het afval. Hij voelt zich daar nuttig en daardoor voelt hij er zich thuis." - **Hilde**

"Warme omgang met het zorgpersoneel. Regelmatig een gevoel van 'nabijheid' ervaren. Even samenzitten, een gesprekje ... als is het maar even. Het gevoel krijgen dat je nog steeds een waardevol iemand bent, een persoon, ook op verzorgingsmomenten. Respectvoller omgaan met wie je bent als mens en niet als zoveelste 'patiënt'. Vriendelijke omgang is superbelangrijk, zeker als je afhankelijk wordt." - **Lidia**

"Meer ondersteuning voor zorgpersoneel zodat zij ook betere momentjes kunnen bezorgen aan de mensen die daar verblijven en het nodig hebben." - **Hilde**

"Beter personeelsbeleid! De kwaliteit van de zorg valt of staat met het personeel. Meer aandacht voor vrijwilligers, ook ouderen kunnen heel wat betekenen als vrijwilliger." - **Elly**

ZORG

“Een woonzorgcentrum associëren we met verlies van vrijheid”

Een woonzorgcentrum is een residentiële vorm van wonen voor ouderen die zorg nodig hebben. De meerderheid van de Baanbrekers heeft het idee dat het woonzorgcentrum, zoals het op dit moment georganiseerd is, het enige antwoord is als er zorgnoden opduiken. Maar die woonvorm boezemt hen angst in. In eerste instantie willen zij dus dat er naast die vorm, ook heel wat andere woon- en zorgvormen bestaan.

Margot Cloet, gedelegeerd bestuurder van Zorgnet-Icuro laat ons in een opiniestuk weten: “Ondanks de soms scherpe kritiek, denk ik dat er voor ouderen altijd een vorm van residentiële langdurige zorg zal nodig zijn. Toch voor die allerlaatste levensfase.” En ook de Baanbrekers zien in de toekomst nog een rol weggelegd voor woonzorgcentra, maar volgens hen is er een shift nodig. Want er zijn heel wat zaken die hen op dit moment angst inboezemen en die ervoor zorgen dat zij zo lang mogelijk thuis willen blijven wonen.

 Uit cijfers van [Statistiek Vlaanderen](#) blijkt dat ongeveer 5% van de 65-plussers in een woonzorgcentrum woont. Het gaat vooral om oudere ouderen met ernstige fysieke en/of cognitieve problemen. In 2021 was hun gemiddelde leeftijd 87 jaar.

Zo heerst er het idee dat je ‘geleefd wordt’ in een woonzorgcentrum. Bijna de helft van de Baanbrekers die online ideeën insturen, geven aan liever niet naar een woonzorgcentrum te willen verhuizen uit angst voor verlies van vrijheid, autonomie of zelfstandigheid, of voor een gebrek aan inspraak of om te geen eigen keuzes kunnen maken. Dat zegt ook **Dave Ceule**, directeur van Onafhankelijk Leven, in zijn opiniestuk: “Zelf kunnen beslissen waar je woont, wat je eet, wanneer je in bed gaat. Als je ouder wordt, is zoiets simpels niet meer zo evident. De regie in eigen handen houden, gaat zowel op voor mensen met een handicap als voor ouderen.”

Waar je gaat zitten, wanneer je eet, wanneer je je aan- of uitkleedt, welke activiteiten je doet, wanneer je gaat slapen, ... zijn zaken die de Baanbrekers zelf willen beslissen. Ze hebben het idee dat dat nu niet altijd kan door een heersend spanningsveld tussen ‘vrijheid’ en ‘veiligheid’. “Steek ons niet onder een stolp”, klinkt het. En 40% van de Baanbrekers geeft aan te willen blijven samenwonen met de partner.

 Uit het [onderzoek 'Hoe kijken 60-plussers naar ouder worden?'](#) van de Koning Boudewijnstichting blijkt dat 38% van de respondenten een negatief beeld heeft van woonzorgcentra. Het negatieve imago blijkt ook uit de hoop van 71% van de respondenten om er nooit te moeten gaan wonen. Tegelijkertijd stelt het onderzoek vast dat 30% van de ouderen nooit zelf een woonzorgcentrum bezoekt en nog eens 33% komt er minder dan 1 keer per maand.

Johan Staes, formuleert het als volgt: “65-plussers vrezen een anoniem nummer te worden in een kamer-tje in een grijze, ziekenhuis aanvoelende gang waar ze bovendien onderworpen worden aan een regime waar ze geen vat op hebben. De huidige ouderen willen vooral dat de zorg zich maximaal aanpast aan hun wensen en niet andersom. Zij willen met andere woorden keuzes en de vrijheid om die keuzes zoveel mogelijk zelf te maken, wat kenmerkend is voor die generatie. “En daar bovenop is er ook nog dat afschrikwekkende verhaal dat assistentiewoningen en woonzorgcentra vreselijk duur zijn en er bezorgdheden bestaan over de zorgkwaliteit.”

 Een kamer in een Vlaams woonzorgcentrum kost gemiddeld 2 167 euro per maand, ongeveer 70 euro per dag. Dat blijkt uit de cijfers van het Departement Zorg in 2023.

Want ook de kostprijs van woonzorgcentra is een factor die angst inboezemt bij de Baanbrekers. Ongeveer 3 op 10 van de online deelnemers aan ‘Bepaal je eigen verhaal’ geeft aan dat dit meespeelt in hun keuze om niet naar een woonzorgcentrum te verhuizen. En ook de schrik dat er onvoldoende warme en kwaliteitsvolle zorg beschikbaar zal zijn, is een element dat bij 1 op de 10 Baanbrekers meespeelt.

Wel is er het bewustzijn dat lang niet alle woonzorgcentra zeer grootschalige instellingen zijn. Veel Baanbrekers laten ons weten dat ze intussen voorbeelden kennen van woonzorgcentra die zeer kleinschalig georganiseerd zijn of opgebouwd zijn aan de hand van kleinere leefgroepen. En waar vrijheid geboden wordt, bijvoorbeeld in activiteiten en dagelijkse taken. Ze hopen dat deze voorbeelden uitgebreid worden.

Ook **Jan De Lepeleire**, Emeritus Hoogleraar Huisartsgeneeskunde aan de KU Leuven en voorzitter bij Eerstelijnszone Zuid-Oost Rand Antwerpen stelt in zijn opiniestuk voor 'Bepaal je eigen verhaal' dat we hiernaar moeten evolueren. Hij ziet dat de eerste stappen al gezet zijn: "We zien al een heleboel nieuwe initiatieven ontstaan die gemeen hebben dat de kern van hun verhaal nu net die persoonsgerichte zorg is. Maar het zal een belangrijke shift in het denken van overheden, burgers én zorgaanbieders vragen om dit op grote schaal te bereiken."

"In een zorgvoorziening wordt heel veel uit je handen genomen. Waarom geen activiteiten doen die je voorheen ook deed en die je mits begeleiding nog kan doen? Zoals tafeldekken, afwassen, koken, de was doen, tuinieren, een huisdier verzorgen. Kortom: de dagelijkse dingen die bij het leven horen en die je in beweging houden." - Leen

"Het woonzorgcentrum kost veel geld, en ik wil niet dat mijn kinderen moeten bijleggen." - Lid van de Beweging van Mensen met Laag Inkomen

"Meer thuissfeer waardoor het praktische, de hygiëne en de efficiëntie niet meer topprioriteit zijn en er zoveel tijd naar moet gaan. Er mogen kruimels op de grond liggen of een vlek op een tafelkleed zitten. Er mag ook wel wat rommel zijn. Zolang het maar gezellig is." - Luc

"Risico's op accidenten zullen er altijd zijn, maar risico's horen nu eenmaal bij het leven. In de mate van het mogelijke: geef ons vrijheid." - Georges

“Een combinatie van mens én technologie is volgens ons mogelijk”

Van online boodschappendiensten tot slimme sensoren of zelfs een robot die je helpt bij het aankleden. We legden de deelnemers van ‘Bepaal je eigen verhaal’ diverse scenario’s voor waarover zij nadachten of in discussie gingen. Daaruit kunnen we afleiden dat de nieuwe generaties ouderen zeker openstaan voor de rol van technologie binnen de toekomst van de ouderenzorg. Maar dat enkel als aanvulling op warme, menselijke hulp en zorg.

Vlaams Zorgambassadeur **Candice De Windt** verwoordt het als volgt: “We moeten een aantal zaken die historisch gegroeid zijn, durven herbekijken. Is de manier waarop we onze mensen inzetten in bepaalde (zorg)taken nog de juiste manier? We zien dat bijvoorbeeld de nachtronde in een woonzorgcentrum vaak nog heel klassiek wordt georganiseerd: een verpleegkundige gaat elke kamer binnen - ook wanneer dit niet nodig is. Dit is echt een ‘verspilling’ van inzet van personeel. Waarom bekijken we niet welke rol zorgtechnologie hier een rol kan spelen?”

10% van de online deelnemers geeft aan het oké te vinden zorgtechnologie in te schakelen voor hulp bij het aankleden. Waarom? Vooral de praktische kant biedt voordelen: je kan je aankleden wanneer jij dat wenst, en je bent niet gebonden aan het uur waarop iemand kan langskomen om je helpen.

Toch blijkt menselijk contact belangrijk: zowel bij de online bevraging als tijdens de denkmomenten verkiest de helft van de Baanbrekers een professionele hulpverlener om te helpen bij het aankleden. 1 op 3 rekt hiervoor op een mantelzorger.

Volgens [Statistiek Vlaanderen](#) verleent bijna de helft van de 50-64-jarigen (46%) minstens maandelijks informele zorg. Bij 65-plussers ligt dat cijfer op 30%. En volgens de [Zorgenquête 2021](#) van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin zijn ook bij de zorgvrijwilligers ouderen sterk vertegenwoordigd: bijna 40% is 65 jaar of ouder.

Mantelzorgers vangen in onze maatschappij een enorm groot deel van de zorg voor ouderen op. Hun engagement is niet vanzelfsprekend. **Jozef De Borger** van Novulo Buildings: “Als alle uren die mantelzorgers aan hulp spenderen zouden worden betaald, dan betekent dat volgens het simulatiemodel een jaarlijkse kost van 11,38 miljard euro. Tegelijk heeft mantelzorg ook een maatschappelijke en menselijke kost, bijvoorbeeld wanneer mantelzorgers door overbelasting ziek worden en terugvallen op de ziekteverzekering. De impact van mantelzorg op de ziekteverzekering in het Vlaams Gewest wordt door de UHasselt geraamd op 0,6 miljoen euro per dag. Deze schatting is gebaseerd op de aanname dat 6% van de werkende mantelzorgers al eens uitvalt wegens ziekte door de zorgdruk. Als je weet dat 7 op 10 Vlaamse

mantelzorgers op arbeidsactieve leeftijd ook nog betaald werkt, dan kan deze kost erg oplopen. Idealiter wordt het bedrag van deze kost geïnvesteerd in preventieve en ondersteunende maatregelen om mantelzorgers beter te erkennen, ondersteunen, en te begeleiden.”

De Baanbrekers zien wel nog een bijkomende rol voor technologie weggelegd: ruim 10% van alle Baanbrekers denkt dat technologie ervoor kan zorgen dat sociale en culturele participatie mogelijk blijft wanneer er beperkte cognitieve zorgnoden zouden optreden.

Heel wat bewoners van woonzorgcentra genieten graag van muziek- of theatervoorstellingen. Cultuurconnect maakt het daarom sinds 2016 mogelijk om als cultuurhuis een livestreaming te organiseren voor woonzorgcentra. Op die manier kunnen bewoners blijven genieten van theater en muziek. De producties staan op hetzelfde moment op de planken in een Vlaams cultuurhuis en bewoners ervaren eenzelfde beleving als in de echte theaterzaal.

En ook voor praktische zaken zien heel wat baanbrekers mogelijkheden in technologie. 29% van de online deelnemende Baanbrekers wil een online boodschappendienst inzetten als er fysieke zorgnoden opduiken. Anderen ontlasten én het gevoel van autonomie behouden, zijn daar de belangrijkste redenen voor.

Tegelijk maakt slechts een beperkte groep van de Baanbrekers vandaag al gebruik van zulke diensten. 1 op 4 online deelnemers verkiest nog altijd de ondersteuning van de kleine kring naasten voor de boodschappen. En maar liefst 43% rekent hiervoor graag op de mantelzorger.

Uit de [Zorgenquête 2021](#) van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin blijkt dat 21,7% van de Vlaamse 65-plussers mantelzorg krijgt. Bijna 5% krijgt hulp van een zorgvrijwilliger en 21,1% krijgt professionele hulp. Velen combineren verschillende vormen van hulp en ondersteuning.

De deelnemers van de denkmomenten van 'Bepaal je eigen verhaal' lijken minder open te staan voor een online boodschappendienst: slechts 14% van hen overweegt om hiervan gebruik te maken van deze diensten als er fysieke zorgnoden zijn. En maar liefst 55% geeft aan beroep te willen doen op de mantelzorger. De meest voorkomende redenen daarvoor? Bij 1 op 4 Baanbrekers omwille van de persoonlijke band. En 1 op 5 omdat zij het beste je noden, voorkeuren en 'goesting' kennen.

"Routinewerk mag overgelaten worden aan robots zodat de weinige hulpverleners kunnen ingezet worden voor wat ertoe doet." - **Marc**

"Ik denk dat we die slimme technologie te idealistisch voorstellen. Wel denk ik dat we moeten streven naar een combinatie van die technologie met vrijwilligerswerk of professionele hulp." - **Renee**

"Artificiële intelligentie in de zorg kan ondersteuning bieden. Bijvoorbeeld een seintje bij bijvoorbeeld valaccidenten, bloeddrukmeting of hartrit-mestoornissen." - **Marina**

"Ik ben ervan overtuigd dat slimme sensoren zeer nuttig kunnen zijn in huis, het kan een oplossing bieden om toch langer thuis te wonen, zonder dat je heel veel van je vrijheid moet afgeven." - **Kathleen**

"Het tekort in de zorg zeker niet proberen op te lossen met technologie en digitaliseren maar wel met echte menselijke, warme zorg. Wat daarvoor nodig is, is onze studenten, jonge mensen terug de liefde voor ouderenzorg meegeven!" - **Katrien**

“We eisen een woon- en zorgmodel op maat van iedereen”

De Baanbrekers vinden het erg belangrijk dat in de toekomst iedereen beroep kan doen op warme, kwaliteitsvolle en betaalbare ouderenzorg. Los van etnisch-culturele achtergrond, geaardheid, financiële situatie, huidige zorgnoden of huidige thuis- en familiesituatie. De toekomst van de ouderenzorg zal op maat zijn of zal niet zijn. Zo klinkt het bij de Baanbrekers.

Volgens de Rainbowambassadors zijn er in ons land naar schatting 200 000 à 250 000 ouderen die zich identificeren als LGBTQI+. Een deel van hen woont in woonzorgcentra of in assistentiewoningen, anderen komen in dienstencentra, dagcentra. En nog anderen zijn actief in ouderenverenigingen en wonen thuis, sommigen met thuishulp.

“Zorgvragers kijken vandaag aan tegen ellenlange wachtlijsten en huizenhoge facturen. Kwaliteitsvolle zorg en zelfs basiszorg waar iedereen recht op heeft, dreigt voor velen ontoegankelijk en onbetaalbaar te worden. We willen het vizier definitief van richting veranderen en

welzijn voor iedereen toegankelijk maken”, zo stelt **Jan Vanwezer** het.

Dat kan volgens de Baanbrekers in de eerste plaats door ervoor te zorgen dat er voldoende diverse woon- en zorgvormen voorhanden zijn. Maar ook Persoonsvolgende financiering (PVF) kan een manier zijn om meer op maat te werken voor mensen die zorg nodig hebben.

StatBel berekende in 2022 dat 12,4% van de 65-plussers en 14,7% van de 75-plussers meer dan 40% van zijn beschikbaar inkomen besteedt aan huisvesting.

Dave Ceule omschrijft het als: “Binnen de sector personen met een handicap zorgde de invoer van PVF ervoor dat mensen met een handicap hun leven zelfstandiger kunnen inrichten. Sinds de invoer van persoonsvolgende financiering voor meerderjarigen in 2017, zien we dat het aantal mensen met een handicap dat voor een inclusief leven kiest, jaarlijks stijgt. Wie vandaag een budget krijgt, gaat meer op verkenning, zoekt naar oplossingen in de thuiscontext of een combinatie van voorziening en thuis. De keuzevrijheid wordt groter. PVF is geen doel op zich, maar een hulpmiddel om tot een samenleving te komen waar iedereen aan kan deelnemen.”

Al zijn er volgens Ceule ook serieuze pijnpunten: "Het budget is niet flexibel. Heb je meer middelen nodig, dan moet je een nieuwe procedure doorlopen en kan het jaren duren vooraleer je een aangepast budget krijgt. Daarnaast staan bijna 17 000 volwassenen met een handicap op een wachtlijst. De overheid erkent dat ze recht hebben op een persoonsvolgend budget, maar maakt voorlopig geen middelen vrij."

Of de parallel met de ouderenzorg getrokken kan worden? "De voorbereiding op een persoonsvolgend systeem met zorgtickets staat in het regeerakkoord, maar voorlopig is er geen vooruitgang. Meer zelfs, op het systeem van PVF komt regelmatig kritiek. Het zou voor minder kwaliteit zorgen, tot ellenlange wachtlijsten leiden en onbetaalbaar zijn. Maar klopt dit wel? Wat wij horen is dat het net tot meer kwaliteit van leven leidt. Het persoonsvolgend budget kan je ook niet zomaar inzetten. Het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) ontwikkelde een duidelijk kader, doet regelmatig inspectie en waakt mee over kwaliteit."

[Statistiek Vlaanderen](#) berekende dat 15% van de Vlaamse 65-plussers in 2022 in armoede of sociale uitsluiting leefde.

"In de zorg wordt er vaak vanuit gegaan dat je kinderen hebt. Ben je financieel kwetsbaar? Dan verwachten zorginstanties al snel dat kinderen bijspringen. Of kan je na een ziekenhuisopname naar huis? Dan verwachten instanties dat kinderen de zorg voor hun ouders tijdelijk opvangen."

– **Jacques en Mariette**, koppel zonder kinderen

"Ik blijf pleiten voor aparte afdelingen in WZC voor ouderen die doof zijn. Afdelingen die aangepast zijn aan de noden van dove ouderen, en met medewerkers die iets of wat kennis hebben van gebarentaal. En door dove mensen met elkaar te verbinden in een WZC, kan ook eenzaamheid bij die groep bestreden worden." – **Ingrid**, Doof & Senior Vlaanderen

"Of een apart woonzorgcentrum voor LGBTQI+-personen een oplossing zou zijn? Voor mij niet. We hebben het recht om te wonen waar we willen en bij wie we willen." – **Maggy**, RainbowAmbassadors

"Sommige deelnemers staan twijfelachtig tegenover een verhuis naar een woonzorgcentrum, anderen staan daar eventueel wel voor open. En het liefst van al is dat een woonzorgcentrum met een mix van culturen. Een plek waar één culturele gemeenschap samenwoont, daar voelen de deelnemers niets voor." – **Omar**, Sankaa vzw

"Mocht ik zorgnoden krijgen, dan vind ik het niet vanzelfsprekend om een zorgverlener toe te laten in mijn huis. Want er zijn enorm weinig zorgverleners die gebarentaal kunnen." – **Jan**, Doof & Senior Vlaanderen

"Zorgmedewerkers hebben vandaag weinig kennis over homo- en transseksualiteit. En wanneer zorgmedewerkers niet openlijk over dit thema durven of kunnen praten - veelal uit onwetendheid -, dan durven LGBTQI+-ouderen dat ook niet. Uit schrik dat ze niet aanvaard zullen worden. Zorgmedewerkers moeten zich bewust zijn van de diversiteit in de maatschappij, en ze moeten met die diversiteit leren omgaan." – **Rik**

"Alzheimer Liga Vlaanderen pleit ervoor dat de stem van mensen met dementie op beleidsniveau een verplichte ambitie wordt, op elk beleidsniveau, te beginnen vanaf het lokale niveau. Dit draagt bij aan het creëren van een dementie-inclusieve omgeving." – **Alzheimer Liga Vlaanderen**

PARTICIPATIE & INSPRAAK

“Ook al kunnen we niet alles zelf in handen blijven houden, wij willen inspraak”

De Baanbrekers zijn zich bewust van het feit dat de kans bestaat dat een verhuis naar een plek met continue zorgondersteuning in de toekomst nodig kan zijn. En dat dat ervoor kan zorgen dat je niet langer zelf alle keuzes kan maken, maar dat daar soms ook anderen bij betrokken zijn. Maar anderen boven je hoofd beslissingen laten nemen? Dat zien de Baanbrekers niet zitten. Zij willen inspraak en persoonsgerichte zorg, ongeacht wat de zorg- of woonsituatie is.

Wanneer zorgnoden toenemen en er nood is aan een verhuis naar een woonoplossing met continue zorg, vindt ongeveer 50% van de Baanbrekers het belangrijk om er 'mee te kunnen bepalen hoe er alles verloopt'.

Een andere belangrijke voorwaarde is het kunnen blijven samenwonen met je partner: 40 % geeft dit aan.

Dit strookt ook met de visie van **Jan De Lepeleire**: “Persoonsgerichte zorg zou overal het vertrekpunt moeten zijn. Bij het uitwerken van een zorgplan is de inbreng van de persoon zelf en zijn/haar mantelzorgers onmisbaar.”

In 2017 startte de Koning Boudewijnstichting 6 Tubbe-pilootprojecten op. Het Tubbe-model is een manier van werken in woonzorgcentra. Doel is om er beter te wonen en te werken. Inspraak en participatie van bewoners en hun omgeving staan er centraal. Vandaag zijn er in België al 200 woonzorgcentra die de Tubbe-aanpak toepassen.

Johan Staes concretiseert in zijn opiniestuk het probleem van inspraak als volgt: “Waarom peilt de aanwezige zorginspecteur niet eerst bij de bewoners of zij al dan niet een probleem hebben met die draaicirkel of met andere tekorten die door zorginspecteurs worden vastgesteld? Vanwaar dit gebrek aan vertrouwen in de inschattingen van de bewoners? Het zijn tenslotte de bewoners die elke dag meermaals gebruik maken van het woonzorgcentrum in het algemeen, en van hun badkamers in het bijzonder. Zij zijn dus beter dan een zorginspecteur geplaatst om te beoordelen of een draaicirkel breed genoeg is of niet.”

“Een groter beslissingsrecht in de dagdagelijkse gang van zaken. In bed wanneer ik wil, opstaan wanneer ik wil, keuze in menu, keuze in activiteiten. Gewoon zelf leven in plaats van veeleefd worden.”
- **Celesitina**

“Mens zijn, permanente participatie en intense communicatie zouden de basis moeten vormen van iedere vorm van zorg, dus ook die voor ouderen.” - **Lieve**

“Kort samengevat: praat met senioren en niet over senioren.” - **Nina**

“Meer inspraak. Een 'normale indeling' van de dag, niet om 18 uur in bed. Kans op momenten van rust. Hobby's verder kunnen doen. Behandeld worden als mens met vragen en noden. Meer tijd maken voor contact met professionals.” - **Liliana**

“Dat je zelf je zorgteam mag kiezen (verplegers en zorgkundigen). Je moet recht hebben om bepaalde mensen niet aan je bed te willen. Ook voor familie is dit belangrijk. Je kan pas gerust zijn als je uw vader of moeder in de juiste handen weet op momenten dat je er zelf niet bent.” - **Marguerite**

“We willen blijven participeren in de samenleving”

Of ze nu in hun eigen huis blijven wonen of verhuizen naar een andere woonvorm. Of ze nu zorgnoden hebben of niet: participatie blijft voor de Baanbrekers cruciaal. Ze willen van betekenis zijn voor anderen en deel blijven uitmaken van de samenleving. Dat gaat van boodschappen doen en naar de kapper gaan, tot vrijwilligerswerk, oppassen op kleinkinderen en genieten van sociale of culturele uitjes. De drempels om hieraan deel te nemen, moeten zo laag mogelijk zijn.

Participeren aan sociaal-culturele uitjes blijft belangrijk, zowel voor de online deelnemers als voor de deelnemers aan de denkmomenten, wanneer ze geconfronteerd zouden worden met beperkte cognitieve zorgnoden. Mantelzorgers kunnen hierin ondersteunen: 42% van de Baanbrekers wil het liefst begeleid worden door een mantelzorger. Maar ook geven ze een hoge score aan vrijwilligers uit de buurt: 35% van de Baanbrekers ziet een

rol voor hen weggelegd op het vlak van begeleiding bij activiteiten. 12% van de Baanbrekers kijkt naar een hulpverlener om deze taak op te nemen.

De [Participatiesurvey](#) geeft aan dat het percentage van Vlaamse ouderen dat actief deelnam aan een activiteit van minstens één sociaal-culturele vereniging, de voorbije jaren telkens toenam. In 2020 ging het om 38,1% van de ouderen, in 2021 betrof het 38,6% en in 2022 nam dit aandeel toe tot 39,7%.

Luc Goossens stelt dat ouderen bovendien ook zelf een belangrijke rol kunnen spelen in de buurt: “Ook kerngezonde werkende jonge ouders hebben geregeld, zo niet dagelijks, nood aan kinderopvang, naschools of tijdens de vakanties. Daarvoor zouden ouderen in een diverse buurt, waar school en woonzorgcentrum verbonden zijn, (deels) mee borg kunnen staan. Samen sterk met andere woorden, want complementair.”

Volgens het Steunpunt Vrijwilligerswerk is 1 op 4 vrijwilligers in Vlaanderen ouder dan 60 jaar. Zo'n 15,7% van de ouderen is gemiddeld vier uur per week actief als vrijwilliger.

Baanbrekers willen dus duidelijk onder de mensen blijven komen en deelnemen aan de samenleving, ook bij zorgnoden. En als dit fysiek niet meer mogelijk zou zijn: 12% van hen staat open voor een digitale manier van participeren aan sociale en culturele activiteiten.

[Onderzoek van onder meer de VUB](#) toont het belang van participatie voor ouderen, en zeker zij in een kwetsbare situatie. Zij hebben op lange termijn baat bij sociale participatie: het vertraagt fysieke achteruitgang en verhoogt het gevoel van welzijn. Meer nog, participeren aan een divers palet van activiteiten, zoals samen in de tuin werken, vrijwilligerswerk doen of een boek lezen, komt het subjectief welzijn ten goede en gaat de fysieke achteruitgang significant tegen.

“Werk samen met lokale hobbyverenigingen, het cultuurcentrum en de bibliotheek.” - **Gudrun**

“Een zorgcentrum koppelen aan een winkelcentrum waar je zelf boodschappen kan doen, groene ruimte met bankjes voorzien is, ... En dat tussen andere mensen in plaats van weggezet worden 'buiten' de maatschappij.” - **Eveline**

“Een woonzorgcentrum nabij een school, zodat er huiswerkklussen kunnen ingericht worden. Nabij een kleine supermarkt en met dienstverlening is zoals één keer in de maand naar toneel of opera en niet alleen bingo en accordeon. Waar een bibliotheek is of een bibliobus langskomt.” - **Ida**

“(Kunnen) blijven deelnemen aan het sociaal-culturele weefsel van de buurt of gemeenschap is een basisvoorwaarde om het leven van mensen met dementie en hun mantelzorgers draagbaar(der) te houden of te maken.”
- **Alzheimer Liga Vlaanderen**

“Zorgzame en intergenerationele buurten dragen we een warm hart toe”

Kwaliteit van leven kenmerkt zich volgens de Baanbrekers niet alleen door een goede gezondheid, maar ook door je goed voelen, sociale relaties hebben, omringd zijn, actief zijn, andere mensen helpen en in een fijne en vertrouwde buurt wonen. Dat zijn zaken die we terugvinden in het concept van de zorgzame buurten.

“Sociaal contact en het gevoel deel uit te maken van een samenleving, zijn minstens even belangrijk als praktische zorg en ondersteuning”, stelt **Anja Declercq**. Met de kennis dat er, door demografische evoluties en veranderende patronen in relaties, steeds meer alleenstaande ouderen zullen zijn, zullen zorgzame buurten een steeds grotere rol gaan spelen. Want alleen wonen impliceert niet alleen dat er geen inwonende mantelzorger is die eventueel wat meer intensieve zorg kan bieden. Het verhoogt ook de kans op sociaal isolement en eenzaamheid.

In een zorgzame buurt wonen mensen comfortabel in hun woning of vertrouwde buurt. Het is een buurt waar jong en oud elkaar kennen en helpen. Levenskwaliteit staat er centraal, voorzieningen en diensten zijn er voor iedereen toegankelijk. Iedereen voelt er zich goed en wordt geholpen, ongeacht de ondersteuningsbehoeften.

Jan Vanwezer maakt echter wel de kanttekening dat onze samenleving het 'kleine helpen' wat verleerd is: "Omdat er zoveel specialisten zijn, onderschat de 'spontane helper' – die vandaag door een tekort aan zorgpersoneel broodnodig, zelfs onmisbaar is – zijn eigen kunnen en wordt hij afgeremd. Faalangst verlamt en de samenleving verkrampst."

Maar om tegemoet te komen aan de wensen en verwachtingen van ouderen, moeten we het potentieel dat de zorgzame buurten hebben, vastpakken. Zij wensen woon- en zorgvormen die geïntegreerd zijn in de buurt en waar een mix van mensen woont en leeft. Geen plekken die ver weg van publieke diensten, winkels of verenigingen opgetrokken worden. Op die manier werd het vroeger vaak georganiseerd volgens de Baanbrekers. Het is een tijdperk waar zij niet terug naartoe willen.

Jan Vanwezer verwoordt de manier waarop het lange tijd aangepakt werd als volgt: "De wijze waarop we onze hulpverlening in het verleden hebben georganiseerd, draagt daar evenmin toe bij. Jongeren met problemen

zonderen we met lotgenoten af in speciale leefgroepen. Kleine kinderen steken we in crèches, want jonge ouders moeten gaan werken. En ouderen halen we uit de maatschappij en brengen we naar het woonzorgcentrum. Indien er sprake is van dementie, dan sturen we hen naar een gesloten afdeling voor aangepaste zorg. In haar drang naar specialisatie, opschaling en professionalisering van de zorg hebben politiek en maatschappij het belang van het natuurlijke sociale weefsel verwaarloosd."

In die nieuwe, zorgzame buurten, moet voor de Baanbrekers ruimte zijn voor duidelijk georganiseerde functies, zoals een lokaal dienstencentrum. Maar ook moet er ruimte zijn voor niet te 'strak' afgelijnde functies. Te meer omdat zulke dienstencentra, buurtwerkingen en andere initiatieven een namiddagprogramma aanbieden.

"En dan is men toch nog vaak alleen 's ochtends, 's avonds en 's nachts. Eenzaamheid betreft ook het niet kunnen delen van dagdagelijkse dingen, zoals tv kijken of een praatje bij het ontbijt. Of de wetenschap dat er nog iemand in huis is voor het geval er iets

onaangenaams gebeurt", zegt **Anja Declercq**. "Naast deze geprogrammeerde ruimtes heeft een buurt dus ook nood aan plekken waarvan de functie of het gebruik niet helemaal vastligt. Hier kunnen initiatieven spontaan ontstaan. Het zijn ruimtes die kansen bieden aan dat wat in het reguliere aanbod nog niet bestaat of geen plaats vindt."

Uit een bevraging van de [Koning Boudewijnstichting](#), blijkt dat veel ouderen eenzaam zijn en dat dat probleem eerder toe- dan afneemt. Bovendien nemen deze gevoelens toe met de leeftijd. 17% van de 75- tot 79-jarigen voelt zich meerdere keren per week tot zelfs dagelijks (6%) eenzaam. 36% voelt zich af en toe eenzaam. Slechts 44% voelt zich nooit eenzaam. Bij de 80- tot 84-jarigen zijn de cijfers zelfs nog meer prangend.

"Er moet een gezonde mix zijn van leeftijden in de leefomgeving. Contact met jongeren blijft cruciaal voor oudere mensen, het enthousiasme van de jeugd werkt aanstekelijk." - Danny

"Open, warme, gezellige aparte woningen met een centraal buurthuis waar (culturele) activiteiten georganiseerd worden en waar je zelf hobby's kan uitoefenen, al dan niet met hulp en begeleiding." - N.

"Thuisblijven geniet de voorkeur. Maar dat veronderstelt een goede buurtbegeleiding, ondersteuning van vrijwilligers en professionelen gestimuleerd en gestructureerd vanuit de gemeentelijke overheid." - Gene

"In plaats van grote zorginstellingen, per wijk een zorghuis waar je altijd terecht kan voor welke hulp dan ook. Niet enkel ouderenzorg maar ook bijvoorbeeld kinderopvang. Waar het personeel dicht bij de mensen staat en hulp van lokale vrijwilligers normaal is." - Rita

“Wij willen meepraten over levenseinde”

De gezondheidszorg wordt steeds beter, waardoor mensen langer leven. Maar met die langere levensduur worden mensen ook steeds meer geconfronteerd met ernstige en chronische ziektes. Oudere mensen met chronische ziektes krijgen vaak intensieve en belastende behandelingen. Meestal vanuit de overtuiging dat mensen zo lang mogelijk willen leven, maar het is niet zo zeker dat iedereen dat wilt.

Spraakmakende stem **Wim Distelmans**, professor palliatieve zorg aan de VUB en bezieler van LEIF, schreef in zijn opiniestuk voor 'Bepaal je eigen verhaal': "We moeten af van de reflex om iedereen per se te willen 'genezen'. Laat mensen zelf beslissen in hoeverre levensverlenging al dan niet primeert op levenskwaliteit." En ook Baanbrekers sluiten zich daarbij aan. Zij laten ons weten dat de focus moet liggen op het voorkomen en behandelen van pijn, leed en ongemak. Bovendien willen ze zelf zoveel mogelijk kunnen beslissen over hun behandeling en waar ze zullen overlijden. Steeds prominenter klinkt ook bij de Baanbrekers een kader rond 'voltooid leven'.

An Haekens, ouderenpsychiater en medisch directeur van Alexianen Tienen, nuanceert het debat in haar opinie: "We worden steeds ouder en voor het eerst in de geschiedenis worden we geconfronteerd met langdurige en meerdere ouderdomskwalen, chronische aandoeningen en toenemende afhankelijkheid. Bovendien krijgen ouderen steeds meer het gevoel er niet meer bij te horen en tot last te zijn van de jongere generaties. In die context klinkt een steeds luider roep dat ouderen het recht zouden krijgen om te kiezen voor de eigen dood, zonder dat er sprake is van (medisch) lijden, soms om dit lijden 'voor te zijn'. En hoewel zo'n roep vanuit het (steeds meer evidente) recht op zelfbeschikking, autonomie en individueel perspectief te begrijpen valt, zijn hier toch grote moeilijkheden te verwachten. Want deze beslissing tast de bescherming van het leven én van ons sociale weefsel aan."

Volgens het [Vlaams Instituut voor Kwaliteit van Zorg](#) hadden 59,5% van alle bewoners van woonzorgcentra in 2022 een plan voor zorg rond het levenseinde.

Uit een onderzoek van [UGent en VUB](#) blijkt dat 75% van de Vlamingen het belangrijker vindt om de kwaliteit van leven zo hoog mogelijk te houden dan om zo lang mogelijk te leven.

Dat levenseinde mensen bezighoudt, blijkt ook uit de stijgende populariteit van de zorgvolmacht. Daarmee kan je op voorhand aanduiden wie je goederen mag beheren als je dat zelf niet meer kan. Zo'n zorgvolmacht gaat over materiële zaken, maar je kan er ook in opnemen in welk woonzorgcentrum je later wil wonen.

Volgens notarisfederatie [FedNot](#) werden er in de eerste 9 maanden van 2023 in België 76 208 zorgvolmachten afgesloten. Dat is 26,2% meer dan in 2022.

"Euthanasie moet worden uitgebreid naar het recht om hiervoor te kiezen bij 'voltooid leven'. De dag dat ik permanent afhankelijk word van anderen en niet meer de dingen kan doen die mij gelukkig maken, wil ik het recht hebben om hiervoor te kunnen kiezen. Een zorginstelling is voor mij een no-go." - Ingrid

"Wij pleiten ervoor dat zorgprofessionals tijdig en in overleg met de persoon met dementie en hun mantelzorgers nadenken over de gewenste toekomstige zorg en behandeling als een integraal onderdeel van de zorgdiagnose." - Alzheimer Liga Vlaanderen

"Hou me niet op de been als ik geestelijk of lichamelijk lijd. Ik wil zelf bepalen wanneer het 'genoeg' geweest is." - Mick

"En als het echt niet meer gaat, moet het mogelijk zijn om een beslissing te nemen zonder veel administratie. Ik wil in geen geval jaren aan een raam zitten terwijl ik niet meer van deze wereld ben. Ik wil geen last zijn voor mijn kinderen." - Ann

"Als mensen echt helemaal op zijn, hou dan ook niet hardnekkig vol om hen in leven te houden, maar help hen waardig sterven, omringd door hun geliefden." - Héléne

Epiloog

De meer dan 3 000 ouderen die hun stem lieten weerklinken tijdens de campagne 'Bepaal je eigen verhaal', geven een duidelijk signaal aan onze samenleving: er is nood aan een heldere visie op de toekomst van de ouderenzorg. En die visie kan niet op zichzelf staan. Ze heeft zeer duidelijke raakvlakken met de domeinen wonen en participatie en inspraak.

Ook voor de Vlaamse Ouderenraad is ouderenzorg al decennia een prioriteit. De uitkomst van deze campagne is voor ons dan ook een opportuniteit om er verder mee aan de slag te gaan. We willen deze inzichten gebruiken, ondersteund door ons eerder verrichte beleidswerk, als solide basis voor ons toekomstig advieswerk.

De Vlaamse overheid en de toekomstige Vlaamse regering heeft in ons een partner om de visie op de toekomst van de ouderenzorg verder vorm te geven. Want binnenkort breekt een nieuwe beleidsperiode aan, waarin we samen met de overheid en relevante partners verder willen werken aan een sterk ouderenbeleid, inclusief een sterk nieuw ouderenbeleidsplan. Deze brochure markeert dan ook geen eindpunt, maar een startpunt. Met z'n allen kunnen we de visie op de toekomst van de ouderenzorg vormgeven.

Dankjewel!

De Vlaamse Ouderenraad bedankt alle ouderen die het afgelopen jaar hun wensen, dromen, verwachtingen en ideeën deelden. Zonder hun input was deze opstap naar een échte visie op de toekomst van de ouderenzorg niet mogelijk. Niet alle verhalen haalden deze brochure, maar ze zijn wel allemaal van onschatbare waarde. Een uitgebreid overzicht van alle input vind je op www.bepaaljeverhaal.be.

Ook en welgemeende dankjewel aan iedereen die de campagne 'Bepaal je eigen verhaal' een warm hart toedraagt, meewerkte aan een interview of opiniestuk. Jullie bijdrage zorgde voor een andere blik of en bevestiging.

En een welgemeende dankjewel aan de leden van de Commissies van de Vlaamse Ouderenraad. Zij zorgden er mee voor dat alle input kon verwerkt worden tot een geheel.

Verantwoordelijke uitgever

Marijke Dheedene

Redactie

Laurane Berkein, Veerle Quiryren

Eindredactie

Veerle Quiryren

Inhoudelijke medewerking brochure

Laurane Berkein, Marijke Dheedene, Elsie Mostrey, Veerle Quiryren, Marc Soubry, Nils Vandenweghe

Medewerking campagne

Laurane Berkein, Elsie Mostrey, Veerle Quiryren, Justine Rooze, Nils Vandenweghe

Foto's

Ruben Boidin

Illustraties

Bigtrees

Lay-out

Eveline Soors

**vlaamse
OUDERENRAAD**

Vlaamse Ouderenraad
Prinsenstraat 8-10
1000 Brussel

www.vlaamse-ouderenraad.be
www.bepaaljeverhaal.be